

Żydowskie pamiątki zachodnich ziem czeskich

Nakładem regionalnego wydawnictwa i znacznym nakładem pracy dwóch doświadczonych badaczy historii Żydów w Czechach ukazał się w serii „Průvodce historií západních Čech” (przewodniki po dziejach Zachodnich Czech) godny uwagi tom obejmujący regiony miast Domažlice i Horšovský Týn, znajdujące się przy granicy z Niemcami. Zawiera on zarówno obszerne wiadomości o tamtejszych zabytkach żydowskich (zwłaszcza o synagogach i cmentarzach) oraz przedstawia najważniejsze informacje o przeszłości żydowskiego osadnictwa i jego aspektach gospodarczych w tym regionie datującego się od średniowiecza, o wybitnych ludziach stąd pochodzących, a także o żydowskiej tragedii po konferencji monachijskiej, a następnie po wcieleniu tych ziem do III Rzeszy. Książka jest dwujęzyczna, czesko-niemiecka, przy czym teksty w obu językach sąsiadują ze sobą na kolejnych stronicach.

Czytelnik dowiaduje się w krótkim wstępie o dziejach osadnictwa żydowskiego na terenie objętym przewodnikiem, a podstawową częścią książki jest katalog – rodzaj encyklopedii - w której poświęcono nieraz obszerne hasło każdej miejscowości (a jest ich 22 oraz oraz końcowe hasło „pozostałe gminy”, gdzie znalazło się miejsce dla krótkich, fragmentarycznych informacji o żydowskich rodzinach rozproszonych w innych miejscowościach terytorium objętego przewodnikiem.

Książka znacznie przekracza swą treścią tradycyjne przewodniki. Oczywiście, wiele miejsca poświęcono zabytkom, a tekst ilustrowany jest ich fotografiami w miarę możliwości z ukazaniem najciekawszych elementów, w niektórych przypadkach także z fotografiami przedstawiającymi ich burzenie (niekiedy jeszcze po 1989 r.!) i stanem współczesnym (rzadko kiedy po rekonstrukcji). Dzięki wykorzystaniu bardzo różnorodnych źródeł (wartościowe były m.in. stare pocztówki i prywatne zdjęcia) poznajemy wygląd domów rabinów, żydowskich sklepów i ulic, a także portrety znanych osób; w kilku przypadkach uratowanych z Zagłady, obecnie profesorów na uczelniach w USA, wśród nich historycy: Wilma Iggers i jej siostra Marianna Ferber (ich kuzynem był znakomity czeski pisarz Ota Pawel) oraz Fred Hahn. Oczywiście są także fotografie wielu rabinów, a obok nich przeciętnych mieszkańców wyznania mojżeszowego. Autorzy pamiętali, że w życiu żydowskim nie brakowało od wieków zagrożeń ze strony chrześcijańskiego fanatyzmu. Przypominają o nich reprodukcje fragmentów obrazu na którym Żydzi przebijali hostię, za co zostali spaleni na stosie.

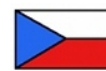
Na szczególną uwagę i uznanie zasługuje część ostatnia, zawierająca wybór dokumentacji macew z poszczególnych cmentarzy. Otwierają tę część podstawowe informacje o układzie symboli i napisów na wybranym nagrobku, wyjaśnienie skrótów, wykaz czeskich i niemieckich nazw miejscowości, a następnie odpisy tekstów wyrytych na wybranych nagrobkach w języku hebrajskim oraz w przekładach na języki czeski i niemiecki. Uzupełniają to komentarze i dodatkowe informacje autorów książki.

Jestem przekonany, że książka może zainteresować badaczy nagrobków żydowskich w Polsce, zwłaszcza jako podstawa dla porównań; wartościowa będzie dla wszystkich badaczy dziejów żydowskich w Europie środkowej, a także dla turystów odwiedzających zachodnie Czechy.

Opracowanie tej publikacji wymagało – bez przesady – wielu lat pracy, często w niejsprzyjających warunkach politycznych. Warto zastanowić się, czy nie powinien to być dobry wzór dla analogicznych studiów w Polsce, zwłaszcza, że na terytorium Rzeczypospolitej mieszkało w przeszłości znacznie więcej Żydów niż w Czechach, lecz mamy na ten temat znacznie mniej wiadomości dostępnych dla przeciętnego czytelnika i turysty.

Jiří Fiedler - Václav Fred Chvátal: *Židovské památky Domažlicka a Horšovskotýnska. Jüdische Denkmäler im Tauser und Bischofteinitzer Land. Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2012.*

Jerzy Tomaszewski

Židovské památky západočeského regionu

Nakładem regionálního vydavatelství a značným úsilím dvou zkušených badatelů historie Židů v Čechách vyšel v sérii Průvodce historií západních Čech pozoruhodný svazek zahrnující regiony měst Domažlice a Horšovský Týn, která se nacházejí při hranicích s Německem. Obsahuje široké informace o tamějších židovských památkách (zvláště o synagogách a hřbitovech) a také přináší nejdůležitější informace o minulosti židovského osídlení a jeho hospodářských aspektech v regionu, které se datuje už od středověku, o významných lidech pocházejících odtud, a také o židovské tragedii po mnichovské konferenci a následně po přičlenění těchto území do Třetí říše. Kniha je dvojjazyčná, česko-německá, přičemž texty v obou jazycích jsou proti sobě průběžně na stránkách.

Čtenář se dozví v krátkém úvodu o dějinách židovského osídlení na území, které kniha popisuje, a základní částí knihy je katalog typu encyklopedie, v níž je věnováno často obsáhlé heslo každé lokalitě (jichž je 22 a závěrečné heslo "ostatní obce", kde je vyhrazeno místo krátkým, útržkovitým informacím o židovských rodinách rozesetých v jiných lokalitách území popisovaného knihou.

Kniha svým obsahem značně překračuje běžné průvodce. Zřetelně více místa je věnováno památkám a text je ilustrován jejich fotografiemi, podle možnosti s poukázáním na nejzajímavější prvky, v některých případech také s fotografiemi představujícími jejich bourání (někdy i po roce 1989!) a současným stavem (zřídka po rekonstrukci). Díky využití velmi různorodých pramenů (cenné byly mimo jiné staré pohlednice a soukromé snímky) se seznámíme se vzhledem rabínských domů, židovských obchodů a ulic, a také s portréty známých osob, v mnoha případech zachráněných před holocaustem, často profesorů na ústavech v USA, mezi nimi historičky Wilma Iggers a její sestra Marianna Ferber (jejich bratrancem byl slavný český spisovatel Ota Pavel) a také Fred Hahn, dále fotografie mnoha rabínů, a vedle nich mnoha obyvatel mojžíšského vyznání. Autoři pamatovali, že v životě Židů nebyla nouze o ohrožení ze strany fanatismu křesťanů. Připomínají je reprodukcce částí obrazu, na kterém Židé probodávali hostie a byli za to upáleni na hranici.

Zvláštní pozornost a uznání zasluhuje poslední část, obsahující výběr dokumentací náhrobků z jednotlivých hřbitovů. Část začíná základními informacemi o uspořádání symbolů a nápisů na konkrétním náhrobku, vysvětlení zkratk, soupis českých a německých místních názvů, a dále opisy textů na vybraných náhrobcích v hebrejštině a také v překladech do češtiny a němčiny. Doplňují je komentáře a doplňkové informace autorů knihy.

Jsem přesvědčen, že kniha může zajímat výzkumníky židovských náhrobků v Polsku, zejména jako základ pro srovnání, cenná bude pro všechny badatele židovské historie ve střední Evropě, a také pro turisty navštěvující západní Čechy.

Zpracování této publikace znamenalo - bez nadsázky - mnoho let práce, často v nepříznivých politických podmínkách. Stálo by za úvahu, zda by to nemohl být dobrý vzor pro analogické studie v Polsku, zvláště proto, že na území Polska žilo v minulosti více Židů než v Čechách, ale k tomuto tématu máme značně méně informací dostupných pro průměrného čtenáře nebo turistu.

Jiří Fiedler - Václav Fred Chvátal: *Židovské památky Domažlicka a Horšovskotýnska. Jüdische Denkmäler im Tauser und Bischofteinitzer Land. Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích, 2012.*

Jerzy Tomaszewski